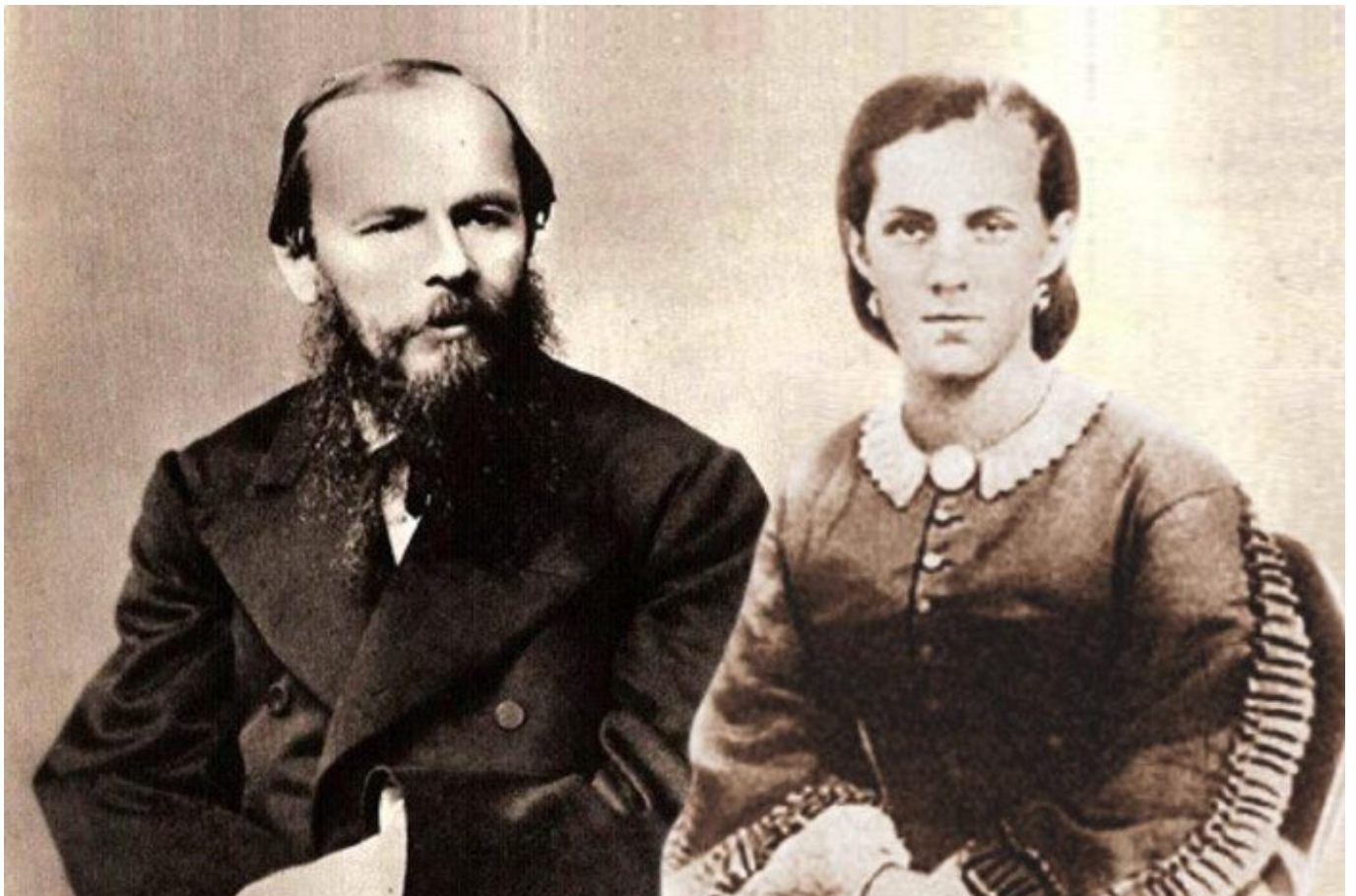

Dostoýewskiden Dostoýewskaýa: «Diňe 12 imperial we birküç sany zikge galdy»

Category: Edebi makalalar, Kitapcy
написано kitapcy | 26 январа, 2025

Dostoýewskiden Dostoýewskaýa: "Diňe 12 imperial we birküç sany zikge galdy" DOSTOÝEWSKIDEN DOSTOÝEWSKAÝA: «DIÑE 12 IMPERIAL we BIRKÜÇ SANY KÜMÜŞ ZIKGE GALDY»

Bir är, bir kaka, bir ýazyjy we aýalyny jany-teni bilen söýen erkek...

«Jenaýat we jeza» romanyny okan Fridrih Nişse «Bolsa-da, Russiýadan dünýä edebiýatyna roman geldi» diýipdir.

Ine, şol romany ýazmak üçin «Новое время» žurnalyndan awans alan Fýodor Mihaýlowiç Dostoýewskiý, hem-ä wagtynyň tygşytly, hem-de ýazuwynyň juda ýaramaz bolandygy sebäpli stenografça

gözlemäge mejbur bolansoň, žurnalyň redaksiýasy oňa 21 ýaşly Annany ýanyna almagy maslahat beripdir.

Aralaryndaky 25 ýaş tapawuda seretmezden biri-birlere aşyk bolansoň, Anna adaglysyndan aýrylypdyr we az wagtyň içinde nikalaşypdyrlar.

Şeýdip Dostoýewskiniň az wagt öň Anna Grigorýewna ýazan hatlarynyň netijesi oňa Dostoýewskaýa familiýasyny almagyna getiripdir.

Anna Grigorýewna Dostoýewskaýa (1846-1918)

«Edebi ýatlamalar» tapgyryndan 1976-njy ýylda Moskwa-Leningrada çap edilen kitapda är-aýalyň biri-birine ýazan (köpüsi Dostoýewskiniň galamyndan çykan) 239 haty bar.

Ýewropanyň we Russiýanyň dürli ýerlerinden ýazylan bu hatlar romany ýatladýar.

Ömrüniň her minudyny (içen piwodyr aragyna çenli) aýalyna habar bermegi özüne borç bilen Dostoýewskiý döwrüniň edebi çekişmeleri hakdaky pikirlerini-de aýaly bilen paýlaşypdyr.

Dostoýewskiý Lew Tolstoý, Iwan Turgenyew ýaly ýazyjylar

hakdaky pikirlerini-de bu hatlarda aç-açan beýan edipdir. Meniň türk diline terjime eden we çykdaýylaryň çakdanaşa köpelendigi sebäpli neşirýatda çap edilerine garaşyp oturan kitabyndaky 1880-nji ýylyň awgustynda ýazylan soňky hatlarda Anna Grigorýewna Dostoýewskaýa hemişe bolşy ýaly kitap satuwyndan aljak teňňeleriniň sanawyna çenli görkezmek ýatdan çykarylmandyr.

Onsoňam baş aýdan soň söýgüli ýanyoldaşynyň ömür tanapynyň üzüljeguni nirden bilsin?..

Jaýlanmagyndan az salym geçenden soň aýaly, çagalary we ýakynlary Dostoýewskiniň mazarynyň başynda, 05.02.1881 ý.

Är-aýalyň hat alyşmalary döredijilik bilen meşgullanýan adamlar babatda şu hakykaty hiç bir şübhä ýer goýmazdan subut edýän subutnamalardyr:

Gündeliklerini, hatlaryny we şeýle-de ýatlamalaryny okamazdan hiç bir dörediji adamyň içki dünýäsine düşünme mümkinçiligi ýokdur.

Dostoýewskiý aradan çykan badyna onuň suratkeş dosty Krymskiniň gara galam we syýa bilen çeken portreti
Men häzir şu ýerde Fýodor Mihaýlowiç Dostoýewskiniň jepakeş aýaly Anna ýüzlenip Gamburgdan ýazan hatyny okyjylaryň dykgatyna ýetirmek isleýärin.

750 sahypalyk kitap çap edilenden soň türk okyjylarynyň «Hatlary» gyzgyn garşylajagyna ynanýaryn.

«F.M.Dostoýewskiden A.G.Dostoýewskaýa

Gamburg. Şenbe, 18.05.1867 ý.

Ir sagat 10:00.

Drezdene

Salam, meniň perişdejigim Anýa! Ine, saňa ýene birnäçe setir, gündelik habarlardan. Häzirlikçe günde irden ýazaryn. Bu meniň üçinem zerurlykdyr, çünki hemişe seni pikir edýärin. Bütin gijeläp sen, çykanym, Fedýanyň uýasy Maşa düýşüme giripsiňiz. Biz onuň bilen düýşde ýaraşdyk we men örän şadyýan ekenim. Emma iş sebäpli.

Düýn howa sowuk we hatda ýagyşlydy. Uzak günläp men tapsyz gezdim, nerwimem ýöremäge ýagdaýym ýok derejede bozulypdy.

Hernä, wagonda iki sagat ýaly ýatmaga wagt tapypdym. Uzakly gün ýatasym gelyärdi. Bu tarapda bolsa aýrylyp bilmeýän oýnum bardy, nähili tolgunýandygymy pikir edip bilýärmiň özi?

Göz önüne getir: ir säherden oýnap başladym we günortana çenli 16 imperial utdurdym. Diňe 12 imperial we birküç sany kümüş zikge galyppy. Öýleden soň has oýlanyşykly bolmak üçin gitdim. Hudaýa şükür, utduran 16 imperialymyň hemmesini we üstesine 100 gulden utdum. 300-em utul bilerdim, hemmesi öz elimdedi. Töwegellik etdim, aşakda sakladym.

Ine, meniň anyk synym Anýa: akyllý, ýagny göýä mermerden, sowukganly, adatdan daşary seresaply bolnan ýagdaýynda hökmany suratda hiç bir şübhä orun bermezden isleýşiňçe utup bilýäň. Emma köp oýnamaly holýar, birnäçe günüňi sarp edip nesibäň şowlamanda az bilen kanagat edip we nesibäň üstüne ony basyp ätlemezden.

Bärde biri bar: ol birnäçe günden bäri aýylgabç sowukganlylyk bilen, hasaplyja, hamana adam däl ýaly oýnaýar (ony maña görkezýärdiler) we bankyň özem indi ondan gorkmaga başlady. Ol pul barsyny utýar we her gün azyndan 1000 gulden äkidýär.

Bir söz bilen aýdanda oýlanyşykly hereket etmek üçin adatdan daşary güýç sarp ederin, emma beýleki bir ýandan meniň birnäçe gün bärde galmaga ýagdaým yok. Gizlemän aýtsam, Anýa, bularyň barsy maña şeýle bir ters, ýagny ýüregedüşgünç bolýar welin, öz-özümden gaçyp gidesim gelyäe. Seni pikir edip başlaýanam welin, ähli barlygymyň saña tarap owsunuşyny diýsene.

Ah, Anýa, sen maña juda gerek, men muny duýdum. Seniň ýanyňda bolanymda öz-özünden ýüregime siňen şol nurana ýylgyryşyňy, şol şatlykly çalasyňlygyňy ýatlanymda garşy gidip bolmajak görnüşde ýanyňa gelesim gelyär. Sen meni yönekey biri ýaly görýänsiň, Anýa: asyk ýüzli, agras, ynjuk. Emma bu diňe daşyndan görmäge şeýle, üzüm-üzüm bolan we bulam-bujar bolan durmuşym bilen men hemişe şeýle görünendirin, içerden bolsa düýbünden başga hilidirin, ynan, ynan!

Munuň ýany bilen bärdeki ýaly aňsatlyk bilen pul gazanmagyň, doly aňsatlyk bilenem däl – azap çekmeli, bir hili gaharyňy getirýän we seriňi sämedýän tarapy bar, emma puluň näme üçin gereklidigine düşüneniňde bergiler we menden başgalara-da

gereklidigini pikir edenimde aralap gitmeli däldigini duýýarsyň.

Utulan we hiç zat etmedik ýagdaýymda öz muşakgatymy göz öňüme getirýärim: gelenimden has garyp ýagdaýda yza dolanmak. Anýa, bu hatlary gaýdyp hiç kime görkezmejegiňe söz ber. Meniň masgaraçylykly ýagdayymyň dile düşmegini islämok. «Şahyrmy, diňe şahyr bolup tanalsyn!».

Seni bagryma basýaryn, Anýa, şamçyragym meniň. Belkäm şu gün senden kiçijik hat alaryn, meniň ýeke-täk syrdaşym. Ertir hökman ýazaryn. Her hili ýagdaý bolanda-da, men bärde kän galmaryn.

Düýn garaňky gatlyşyp başlanda tüssesi çykan peji ýakjak bolup, özümi ýakdym. Kellämiň agyrýandygyna garamazdan gijäni öli ýaly uklapdyryn. Şu günem tut ýaly sag. Gün dogup almasmana galdy, nähili gowy gün.

Hoş gal, meniň şatlygym.

Ebedilik seniň F.Dostoýewskiň.

Haýsydyr bir sebäp bilen haýsydyr bir günde menden hat almasaň, gynanaýma.

Ertesi gün alarsyň. Emma beýle bolmaz diýip pikir edýärim».

Maýis ALIZADE.

Ýekşenbe, 12.11.2023 ý. Edebi makalalar